

Yayın Geliş Tarihi: 05.10.2022
Yayına Kabul Tarihi: 02.01.2023
Online Yayın Tarihi: 15.03.2023
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1184686>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 25, Sayı: 1, Yıl: 2023 Sayfa: 317-332
E-ISSN: 1308-0911

Derleme Makalesi

TEZ YAZIMI İÇİN BİR REHBER: ONTOLOJİDEN METODOLOJİYE GENEL BİR BAKIŞ

*Füsun KÖKALAN ÇIMRIN**

Öz

Sosyal bilimler alanında lisansüstü düzeyde tez araştırması yürütmek ve yazmak oldukça yoğun emek gerektiren bir süreç anlamına gelir. Dolayısıyla bu makalede lisansüstü düzeyde eğitim gören sosyal bilim öğrencilerini, geçerli ve güvenilir araştırma yapma hakkında bilgilendirmek ve onları bilimsel araştırmanın epistemolojik ve metodolojik ilkeleri konusunda bir yolculuğa çıkarmak amaçlanmıştır. Özellikle tez yazma aşamasında olan öğrenciler, bu çalışmanın ana okuyucu kitlesini oluşturmaktadır. Makalenin içeriği üç başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki, sosyal bilimsel bir araştırmanın dayandığı temel ontolojik, epistemolojik ve metodolojik ilkeleri sunmak ve bu üç unsur arasındaki gözden kaçan bağlantıyı görünür kılmaktır. İkinci olarak özellikle genç araştırmacılar açısından çoğu zaman kafa karışıklığı yaratan bazı temel kavramları (yöntem, teknik, desen vb.) açıklığa kavuşturmak. Bir sonraki tartışma ise tezin araştırma konusunun ve sorusunun seçimine yöneliktir.

Sosyal bilimler alanında oldukça geniş bir yelpazeyi kapsayan metodolojik ilke ve kuralların tümüne odaklanmayan bu çalışmanın temel kurgusu, araştırma sürecine yeni başlayanlar için bir perspektif oluşturmaktır. Özellikle de sosyal bilimsel araştırmanın bilim felsefesi temeli üzerine odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Tez, Epistemoloji ve Metodoloji İlişkisi, Araştırma Yöntem ve Teknikleri.*

A GUIDE TO WRITING THESIS: AN OVERVIEW FROM ONTOLOGY TO METHODOLOGY

Abstract

Carrying out and writing a postgraduate thesis study in the field of social sciences is a very labor-intensive process. Therefore, it is aimed to provide postgraduate social science students information on how to make valid and reliable research and take them on a journey on the epistemological and methodological principles of scientific study.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Kökalan Çimrin, F. (2023). Tez yazımı için bir rehber: Ontolojiden metodolojiye genel bir bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (1), 317-332.

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, [ORCID: 0000-0002-1832-5781](https://orcid.org/0000-0002-1832-5781), fusun.kokalan@deu.edu.tr.

Bu çalışma için etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

Particularly, students in the thesis writing stage constitute the main audience of this study. The content of the article can be grouped under five topics. First of all, it aims to present the basic ontological, epistemological and methodological principles that a social scientific study is based on and establish the missing link between these three elements more visible. Secondly, it seeks to clarify the concepts (method, technique, design, etc.) that may create confusion, especially for junior researchers. The next discussion is about choosing the topic and the research question of the thesis.

Keywords: *Study in Social Sciences, Thesis, Relationship Between Epistemology and Methodology, Study Methods and Techniques.*

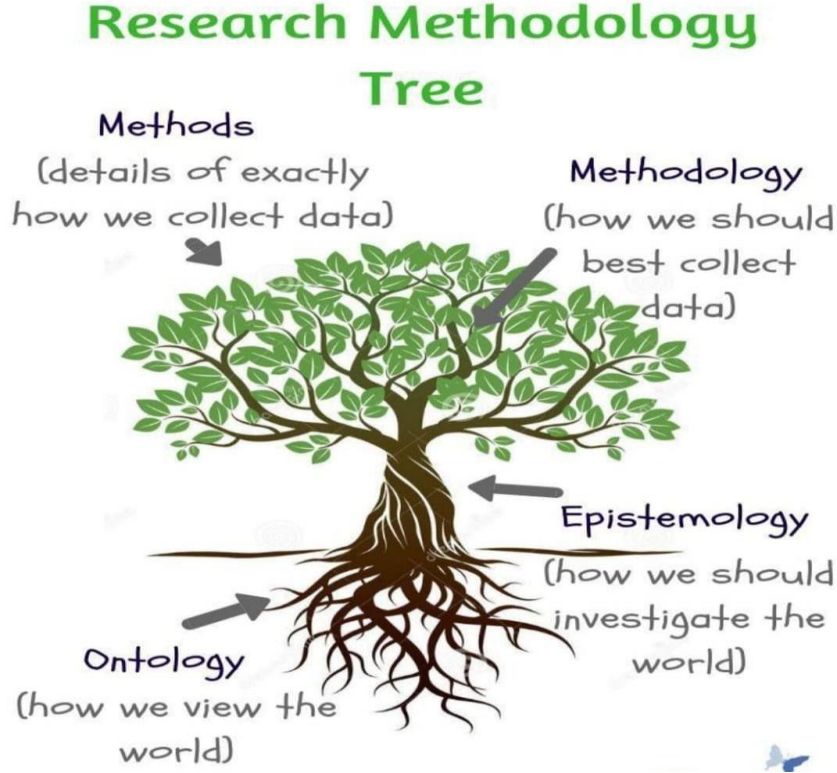
GİRİŞ

“Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesi” (Becker, 2021) sosyal bilimlerin tarihi kadar eskilere dayanır. Araştırma yürütmek, bu araştırma için yola çıkmak ve nihayetinde çalışmayı kaleme almak oldukça sancılı süreçlerdir. Özellikle araştırmayı yürütmek ve yazmak konusunda devreye giren bilimsel, deneyimsel ve pratik zorunluluk ve güçlükler araştırma yolculuğundaki mihenk taşlarıdır. Özellikle de bilimsel bir araştırma yürütmek üzere yeni yola çıkmış olan sosyal bilimciler açısından hem araştırmaya başlama süreci hem de çalışmayı sağlıklı yürütme pratikleri oldukça karmaşıktır. Aslında araştırmacılar, karmaşık bir örüntü olarak karşılarında duran araştırma sürecini sade hale getirmek yolu ile bu uzun süreçte çeşitli dayanışma ağları yaratmak yolu ile tüm güçlükleri aşabilme potansiyeline sahiptir. Bu araştırmada bilimsel bir çalışmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik ilişkileri üzerine bir değerlendirme yapmak esastır. Araştırma konu ve sorusu seçimiyle birlikte bir çalışmanın giriş kısmının yazımı konusunda, özellikle de araştırma sürecine yeni başlayan araştırmacıların kafa karışıklığı yaşadığı bu başlıklarda, detaylı ve anlaşılır bir tartışma yürütmek amaçlanmıştır.

SOSYAL BİLİMLERDE ONTOLOJİ, EPİSTEMOLOJİ VE METODOLOJİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Sosyal bilimcinin merakının ve bunu bilimsel bir yöntem ile ortaya koyma çabasının altında genellikle araştırmacının içine doğduğu dünyanın doğasına, işleyişine ve kendisini var etme koşullarına ilişkin ciddi bir kavrayış esastır. Ancak çoğu kez araştırma sürecine yeni katılan araştırmacılar tarafından göz ardı edilen ya da anlamlandırılmayan bu kavrayış, genellikle ihmal edilir. Oysaki bu farkındalık, merakın ve araştırma sorusunun ortaya çıktığı entelektüel zemindir. Böylesi bir koşulda danışmanlar, mentorler, hakemler ya da “diğerleri” tarafından yeterince desteklenemeyen ve araştırmacının ontolojik dayanakları konusunda beslenemeyen araştırmacılar, daha en başta ana bağlamdan kopuk teknik bir çalışma sürecine sürüklenirler. Oysaki sosyal bilimsel bir araştırmacının yolculuğu, öncelikli olarak metodolojiden ziyade ontoloji ve epistemolojiden doğar.

Şekil 1: Metodoloji Ağacı



Kaynak: (www. radianceresearchresources.com)¹

Yukarıda sunulan ve kullanımını oldukça yaygın olan metodoloji ağacının da bizlere gösterdiği üzere bilimsel bir araştırma öncelikle ontolojik olarak doğar. Yani araştırmacı ilk olarak “Gerçekliğin doğası nedir?” sorusuna cevap vererek yola başlamalıdır. Oysa Türkiye’de genellikle genç araştırmacılar işe tersinden başlar. Metodolojik olarak ne çalışmak istediklerine karar verip, epistemoloji ve ontolojinin derinliğinde kaybolurlar. Elbette ki ortaya çıkan böylesi bir durumun birden fazla nedeni vardır. Araştırma sürecinin daha başında olan araştırmacıların merak, okuma, araştırma, bilgi ve farkındalık düzeylerinin düşüklüğü kadar üniversitelerde sosyal bilim bölümlerinde verilen metodoloji derslerinde ontoloji ve epistemoloji meselesinin genellikle yüzeysel olarak ele alınması ve özellikle de

¹ Görseldeki “Metodoloji Ağacı” üzerindeki kavramların Türkçe çevirileri şu şekildedir:

- Ontology- How we view the world: Ontoloji – Dünyayı nasıl görürüz?
- Epistemology – How we should investigate the world: Epistemoloji – Dünyayı nasıl incelemeliyiz?
- Methodology – How we should best collect data?: Metodoloji - Verileri en iyi nasıl toplarız?
- Methods – Details of exactly how we collect data: Yöntemler - Verileri nasıl toplayacağımızın detayları

bazı tez danışmanlarının öğrencilerini bu konuda daha kısıtlı oranda desteklemeleri de mevcut durumu iyice derinleştirmektedir. Oysaki toplumsal varoluş koşullarıyla ilgili “sorunu” olmayan kişilerin doğası gereği sosyal bilimle ilgilenmesi zaten pek olası değildir. Böylesi bir durumda yapılması gereken, bilimsel araştırma yolculuğuna yeni çıkmış olan araştırmacıların bu konudaki farkındalık ve bilgi düzeylerini artırmaktır. İşte elinizdeki çalışmanın temel amaçlarından birisi de budur.

Araştırmanın ontolojik ve epistemolojik kurgusu konusunda yukarıda açıklanmaya çalışılan kavram kargaşasının diğer bir nedeni de elde bulunan kaynakların çeşitliliği ve hatta bazı durumlarda bu kaynakların sergilediği tutarsızlıktır. Bilgi ve bilim felsefesi konusunda yapılandırılmış olan kitaplar, makaleler ile bunları kaleme alan yazarların yaklaşımları dikkate alındığında bir bulanıklaşma ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler ve genç araştırmacılar, neyin epistemoloji, neyin metodoloji olduğu konusunda kafa karışıklığı yaşarlar. Dolayısıyla yapılması gereken şey, doğru ve tutarlı kaynaklar üzerinden öğrencileri yönlendirmektir. Bu sebeple de bu çalışmada kavramlara ilişkin bir tanım yapmaktan öte genel olarak bilimsel araştırma yöntemlerinin “mahşerin üç atlısı” olarak kabul gören (ontoloji, epistemoloji, metodoloji) kavramlarının neye karşılık geldiğini açıklığa kavuşturmak istemekteyim. Sonrasında ise farklı taksonomik yaklaşımlardan söz etmeye çalışarak bu konuda genel bir çerçeve çizmek amacındayım.

Başlangıç noktamız elbette ki ontolojidir. Çünkü bir araştırma öncelikle ontolojik olarak doğar. Daha çok felsefe alanında kabul gören ontoloji, oluşun özünün incelenmesi anlamına gelir. Ontolojinin sosyal bilimlerdeki karşılığı ise biraz daha farklıdır. Sosyal bilimlerde ontoloji “ne bileceğimize” karşılık gelirken ontolojik temel sorumuz “neyi” incelediğimizdir (Craib & Benton, 2008). Var olanın ne olduğu sorunu ya da toplumsal gerçekliğin asli doğası ile ilgilenir. Elbette ki bu soruya verilen birbirlerinden farklı yanıtlar, farklı ontolojik duruşları ifade eder. Örneğin toplumsal gerçekliğin bizden bağımsız olduğu gerçeğini savunan sosyal bilimciler açısından ontolojik duruş pozitivist bir esasa dayanır. Oysa toplumsal süreçler içerisinde var olan bireylerin de bu toplumsal gerçeklikleri inşa ettiğini savunan yaklaşımlar açısından ontolojik duruş, bambaşkadır. Sosyal dünyanın gerçek ya da nesnel olup-olmadığı ve toplumsal olguların insan aklı ve inşası dışında otonom olarak var olup-olmadıklarına dair geliştirilen yanıtlar çeşitli ve eşsizdir. Araştırmacının ise bu sorulara verebileceği muhtemel yanıtlar, onun ontolojik duruşunun esasını belirler. Toplumsal inşanın gerçekten var olup-olmadığı, bu gerçekliğin doğasının ne olduğu ve bizim bu gerçekliğin bir parçası olarak gerçekliği bilebilir kılma potansiyelimiz ve nihayetinde tüm bunlarla birlikte sosyal bilimcinin kim olduğunu –yorumlayan mı, yorumları aktaran mı, müdahale eden mi ya da önceleyen mi?- olduğunu açıklığa kavuşturmak gerekir (Crotty, 1998; Goertz & Mahoney, 2012). Yani sonuçta araştırdığımız toplumsal gerçeklik, bizden bağımsız bir gerçeklik midir yoksa bizim yorum, algı, görüş ve

düşüncelerimizle var ettiğimiz gerçeklikler midir? Zorlayıcı bu sorular karşısında ise sistematik hale gelmiş ve genel kabul görmüş yanıtlar çerçevesinde biçimlendirilmiş çeşitli ontolojilerden de söz etmek mümkündür.

Epistemoloji meselesine geldiğimizde söylenmesi gereken ilk şey, epistemolojilerin ontolojik duruşlar üzerine inşa edilmiş olduklarıdır. Şekil 1'deki metodoloji ağacında da görüldüğü üzere biz bir araştırmayı bir ağaca benzetirsek ağacın kökleri yani çalışmanın esasını oluşturan ontolojidir. Gövdeyi temsil eden epistemoloji ise ancak ontolojinin üzerinde yükselir. Son aşamada metodoloji ve yöntem ise bu ağacın dal ve yapraklarıdır. Nasıl ki bir ağacın gövdesi olmaksızın dal ve yaprakları meydana gelemez ise bir araştırmanın da ontolojisi ve epistemolojisi duruşu olmadığı takdirde metodolojik ve bilimsel bir anlamı da olmaz.

Etimolojik olarak epistemoloji kavramı (epistemology), episteme (bilgi) ve logostan türemiştir. “bilginin, bir kuramın, anlamının, kavramının izahı” olarak kendisine karşılık bulur. Ancak araştırma süreci bağlamında epistemoloji kavramına baktığımızda bir epistemik kuşku içerisine girebiliriz. Çünkü epistemoloji, şeyleri nasıl bildiğimiz ile ilgilenir (Grünberg, 2019). Araştırma süreci içerisinde epistemoloji, bilgiye ilişkin olgular yoluyla, yani bilimsel bilginin gerçekliğini nasıl bildiğimizle ilgili olarak, dünya içinde oluşturulmuş olan bir gerçekliğin parçası mıdır? Daha yalın bir anlatımla epistemolojinin, ontolojinin sorduğu ana sorulara verilen yanıtlar olarak tanımlanması, meseleyi daha anlaşılır kılacaktır. Metodoloji ağacının bizlere gösterdiği üzere epistemolojinin ancak ve ancak ontoloji üzerinden ve ona tabi olarak gelişmesi mümkündür. Makalenin bu kısmında ele almaya çalıştığım ontoloji ve epistemoloji ilişkisini metnin bundan sonraki akışı içerisinde metodoloji kavramını da dahil ederek çeşitli taksonomiler aracılığı ile açıklamayı deneyeceğim.

Genel yaklaşıma göre (Neuman, 2000; Creswell, 2017) temelde sosyal bilimlerde sıklıkla üç epistemolojik konumdan; a) pozitivism (sosyal dünyanın nesnel, dışsal ve doğrudan bilinebileceğini varsayar), b) yorumlamacılık (toplumsal gerçekliğin bir inşa olduğu görüşü) c) eleştirel epistemolojiden (toplumsal gerçekliğin çatışma temelli ve örtük olduğu yaklaşımı) söz edilir. Pozitivist epistemoloji, literatürde metodolojik natüralizm, ampirizm, deneycilik ve nesnel gerçekçilik olarak kendine karşılık bulabilir. Yorumcu yaklaşım ise inşacı yapılandırıcı yaklaşım ve yorumlamacılık olarak da adlandırılır.

Genel üçlü değerlendirmenin dışında literatürde en çok karşılaşılan taksonomik modelleme örüntüsü, dörtlü bir sınıflandırmaya dayalıdır. Pozitivist, post-pozitivist, yorumcu ve insancıl kategorileştirilmesine (Della Porta & Keating, 2019) karşın, pozitivist, yorumlamacı, eleştirel ve postyapısalcı (Merriam, 2018) ayrımı da mevcuttur.

Yukarıda da görüldüğü üzere toplumsal gerçekliği farklı ontolojik kavrayışlar üzerinden açıklayan farklı epistemolojiler, araştırma yöntemleri bağlamında da son derece başat rol oynarlar. Ancak burada dikkat etmemiz gereken nokta, sosyal bilimlerdeki epistemolojik yaklaşımların salt yukarıda adı geçenlerden ibaret olmadıklarıdır. Pragmatizm, eleştirel realizm gibi ana akım epistemolojilerin yanında çeşitli alternatif yaklaşımlardan da söz edebiliriz. Örneğin feminist epistemoloji (Tanesini, 2012), siyahi epistemoloji, azınlık, post-kolonial, oryantalist, ilişkisel ve Avrupamerkezcilik karşıtı (Alatas, 2016) yaklaşımları da göz ardı etmemek gerekir.

Bilimsel araştırma süreci bağlamında dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta özellikle araştırma sürecine yeni katılan araştırmacıların sıklıkla karıştırmış oldukları epistemoloji ve kuram (teori) ilişkisidir. Epistemoloji toplumsal gerçekliği nasıl kavradığımızla ilişkin genel bir tutum olmakla birlikte kuram ya da teori epistemik bilgi içerisinde yer alan teorik inşa süreçleridir. Kuram, “genellikle toplumsal dünya ile ilgili bilgileri yoğunlaştıran ve düzenleyen, birbirleriyle bağlantılı fikirlerden oluşan bir sistem” olarak tanımlanır (Neuman, 2020, s. 118). Bu durumda sosyal bilimci belirli bir korelasyona uygun teorik bir çerçeve kullanarak toplumsal olguyu anlamaya çalışır. O halde kuramın/teorinin, bir değişkenin başka bir değişkene yol açma süreci ve nedenlerini açıklama üzere geliştirilmiş olduğu da söylenebilir (Baert, 2017). Dolayısıyla araştırmacılar genel ve ortak bir epistemolojik kurgu içerisinde birden fazla teorik çerçeveden de beslenebilirler. Örneğin eleştirel epistemoloji içerisinde Karl Marx’ın kuramsal yaklaşımı ile L. Althusser’in farklı teorik yapılanmalarından söz edilir. Buna eklektizm denmez. Çünkü, yazarlar kullandıkları epistemolojilerin genel ontolojik köklerini muhafaza ederek, farklı kaynaklardan da beslenirler. Ontolojiler daha sabit ve zor dönüşen ilkeler olmakla birlikte teoriler durağan değildir, değişirler. Araştırma süresince ne tür kuramları ve nasıl kullandığımız aslında bizim ontolojik ve epistemolojik duruşumuza içkindir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, araştırmacının sergilediği tutarlı konumdur. Yani çalışmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kurgusunun ortak ve tutarlı olması gerekir. Örneğin, dünyayı nesnel bir gerçeklik olarak değil, toplum içindeki insanların kendi konumlarından yarattığı bir dizi yorum olarak anlayan ve bu sebeple de kendisini de bu yorumlama biçiminin bir parçası olarak gören araştırmacının yürüttüğü çalışmada pozitivist/nicel bir metodoloji kullanması sıklıkla karşılaştığımız bir durum değildir. Dolayısıyla da günümüzde mevcut çalışmalarda en büyük problemlerden birinin, araştırmalardaki ontoloji, epistemoloji ve metodoloji muğlaklığı, kopukluğu ya da eksikliğidir.

Öğrenciler ve araştırmacılar açısından bu bağlamda karşımıza çıkan ikinci bir sorun “*sondan başlamak*” olarak da adlandırabileceğimiz durumdur. Kısmen tecrübesiz olan araştırmacılar, bir çalışma yürütmek istediklerinde genellikle “*şu konu üzerinde nitel/nicel/karma bir araştırma yapmak istiyorum*” diye işe başlarlar. Buna “*sondan başlamak*” diyoruz. Ağacın kökleri ve gövdesini inşa

etmeden araçlara ve sonuçlara ulaşmak anlamına gelir. Oysa biz, araştırmanın daha en başında merak ettiğimiz soruları yanıtlamak üzere hangi metodolojinin en uygun olduğunu bilemeyebiliriz. Burada öğrencinin amacı salt metodolojik bir çalışma yürütmek gibi görünür. Oysa metodoloji, bir amaç değil; bilimsel bir araştırma yapmak üzere kullandığımız bir araç ya da yoldur. Bu bağlamda araştırmacının dikkat etmesi gereken ana unsurlar “benim konum ne”, “araştırma sorularım ne?” ve “bu araştırmanın birimi ne olabilir?” olmalıdır. Araştırma konusu, sorusu ve araştırma birimi belli ve kendi içerisinde tutarlı olduktan sonra artık metodolojinin bir seçim veya tercih değil, zorunluluk olduğu söylenebilir. Çünkü iyi belirlenmiş bir konu, yapılandırılmış uygun araştırma soruları ve bunları ölçebileceğim en uygun ve olanaklı araştırma birimi belli olduğu takdirde, yöntem, teknik, desen vb. unsurlar kendiliğinden oluşur. Bu anlamda metodolojik yöntem, desen ve tekniklerin iyi kurgulanmış araştırmalarda bir seçim değil kendilerini zorunlu olarak ortaya koyan bilimsel araçlar oldukları söylenebilir.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ BAĞLAMINDA TEMEL KAVRAMLAR

Makalenin bu kısmında çoğu kez akademik alanda derslerde, araştırma raporlarında ve hatta tezlerde bile birbirlerinin yerine kullanılan, karıştırılan ve metodolojiye içkin olan temel teknik kavramların açılımı yer alacaktır. Metodolojik yöntem konusunda sayısız kavram olmakla birlikte bu çalışmada yöntem, teknik ve desen terimlerinin ayrımı üzerinde bir tartışma yürütüldükten sonra araştırma özeti yazma konusundaki önemli noktalardan söz edilerek bir araştırma modeli geliştirmeye çalışılacaktır.

Araştırma süreci, entelektüel ve bilimsel bir içeriğe sahip olmakla birlikte aynı zamanda bir “beceri geliştirme” anlamına da gelir (Creswell, 2019). Özellikle de araştırma yolculuğunun başında olanlar için beceri geliştirme hem pratik hem de entelektüel işleyen bir süreçtir. Bilimsel, entelektüel ve gündelik yaşamda zorlukla geçen bir süreci yönetme konusunda çeşitli beceriler geliştirmek için bir fırsattır.

Bilimsel yolculuklarına yeni başlayan araştırmacılarla yapılan teorik tartışmalarda, genellikle onların temel kavramları zihinlerinde oturtmak konusunda zorlandıklarını görürüz. Yöntem / metot, yöntembilim / metodoloji, teknik, desen ve analiz tekniği gibi kavramların karşılıkları bulanık olmakla birlikte bu kavramlar arasındaki ilişkiselliği kavramak da zaman zaman zorlayıcı bir durumdur. Temelde yöntem / metot kavramları benzer anlamlar içermekle birlikte bir araştırmanın tekniğine işaret ederler. Her iki kavram da genel anlamda bakıldığında bir araştırma sürecinde izlenen yol olarak karşımıza çıkar. Metodoloji / yöntembilim ise araştırma sürecinin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik tüm süreçlerini kapsar (Harding, 1987). Dolayısıyla sosyal bilimler alanında yürütülen bir araştırmanın dayandığı ontolojik ve epistemolojik ilkeler olmadan tamamlanması olası değildir. Aksi takdirde bilgi toplamak üzere yürütülmüş olan “herhangi” bir

çalışmadan farkı kalmaz. Araştırma sürecinde sıklıkla kullanılan teknik kavramı ise yöntem bilimsel süreçte kullandığımız veri toplama (anket, derinlemesine mülakat, gözlem, araştırma günlükleri vb.) araçlarını kapsar. Bilimsel araştırma sürecinde izlenen yol olarak konumlanan yöntemsel süreç içerisinde alandan veri toplamak için de çeşitli veri toplama teknikleri kullanılır.

Bilimsel araştırma yöntemleri bağlamında karşımıza çıkan en muğlak ve tartışmalı kavramlardan bir tanesi ise araştırma desendir. Nicel, nitel ve karma yöntemlerin kendilerine özgü desenleri mevcuttur ve bir araştırmanın deseni olmadan yürütülmesi olanaksızdır. Çünkü desenler, sabit bir metodolojik yoldaki veri toplama, analiz ve yorumlama tekniği üzerine odaklanır (Creswell, 2017, s. 187). Bu sebeple bilimsel çalışma açısından desenlerin de bir seçim değil; bir zorunluluk olduğunu söylemek mümkündür. Seçilen araştırma konusu, sorusu ve araştırma birimi desenleri belirler. Bir araştırma sürecinde konu aynı olsa bile araştırma sorusunun ve biriminin(evren) farklı olması, farklı desenlerde çalışmayı gerektirebilir. Desenler konusundaki durumu daha anlaşılır kılmak üzere bir örnek vermekte fayda var. Diyelim ki araştırma konusu “Türkiye’deki konar-göçer topluluklar “olsun. Bu konu üzerinde iki farklı araştırma sorusu ve iki farklı araştırma birimi belirlediğimizi varsayalım. İlki, “konar-göçer toplulukların gündelik yaşamlarını sürdürme deneyimlerini anlamak” olsun ve araştırma birimimiz de Antalya-Konya bölgesinde göçebe olarak yaşamlarını sürdüren Sarıkeçililer olsun. Konu yine aynı olmakla birlikte ikinci araştırma sorumuz “konar- göçer topluluklar içerisinde yaşamlarını sürdüren yaşlı insanların bu topluluğa ilişkin kültürel formları nasıl aktardıkları” olsun ve araştırma birimi de Ege Bölgesindeki konar-göçer topluluklar olarak belirleyelim. Her iki araştırmanın konusu ortak olmakla birlikte ve kabaca bakıldığında büyük ihtimal nitel metodoloji ile yürütülmesi gereken bu çalışmaların her ikisinin de deseni farklı olacaktır. Çünkü ilk soruda araştırmacılar, insanların deneyimlerine odaklandıkları için fenomenolojik bir çalışma, ikinci araştırmada ise yaşlılar ve kültür üzerine bir çalışma yapılandırıldığı için anlatı ya da etnografik desen kullanılması uygun olacaktır. Ortaya çıkan böylesi koşullar dolayısıyla desenlerin, yöntemler içerisindeki veri toplama, analiz ve yorumlama aşamalarına uygun olarak karşımıza çıkan farklı yollar oldukları söylenebilir.

Yöntembilimin teknik kavramsal açılımlarını ele aldıktan sonra çalışmanın gelinen aşamasında bir araştırma ya da tezin “özet” kısmını kaleme alırken dikkat edilebilecek unsurlardan söz edeceğim. Özet, bir çalışmanın kısa bir öyküsüdür. Özet ve araştırma başlığı, araştırma literatürü için hiyerarşik indeksleme sisteminin kalbidir. Özet, az sözcükle mümkün olduğu kadar çok şey söyleme becerisidir (Punch, 2020). Makale ya da tez için özet yazılırken izlenebilecek en iyi yol, araştırma konusu ile ilgili eksiksiz bir çalışma yapmak ve sonra başa dönerek, bu çalışmanın özetini yazmaktır (Creswell, 2019). Özeti yazarken en başta çalışmanın uygulamalı bir saha araştırmasına dayanması ya da derleme araştırması olduğu kriterine dikkat edilir. Çünkü genellikle her iki tür metin için de farklı özetler

yazmak gerekebilir. Özetin yazımı, elinizdeki metnin içeriğine göre değişir. Özetin içeriği sizin tez, araştırma projesi, rapor, derleme makale veya metodolojik ağırlıklı bir makale yazma eğiliminize göre farklılaşabilir. Ancak genel olarak bu konudaki temel ayırım metodolojik ve kuramsal makale yazımıdır.

Diğer yandan özet bölümünün okuyucuyu çalışmaya çekmeye yönelik olarak büyük bir özenle ve dikkatlice yazılması gerekir. Çünkü özet, çalışmanın görünürlüğünü sağlar. Öncelikle daha çok metodolojik olarak bir saha araştırmasına dayalı olarak yapılandırılmış çalışmaların özet yazma kriterlerinden söz edelim. Bu tür metinlerin özetleri beş ana bölümden oluşmalıdır. Bunlar; sırasıyla araştırmanın amacı, araştırmanın önemi/özgün değeri, yöntemi, araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarıyla birlikte saha araştırmasından elde edilen sonuçlara dair kısa bulgulardır. Her bir başlıktan kısa ve öz olarak bir ya da iki kelime ile söz etmek iyi bir özet yazmak anlamına gelir. Özetin içeriğinin yapılandırılması kadar dilinin de anlaşılır, açık ve ilgi çekici olması gerekir.

Kuramsal ya da derleme olarak nitelendirdiğimiz çalışmalarda ise özet yazmak, doğası gereği daha farklı dinamikler gerektirir. Bu tür araştırmaların özet bölümlerinin ana bileşenleri ise araştırma konusu ve sorusuyla birlikte çalışmanın amacı kısımlarından oluşur. Daha sonraki aşamada bu amacı ele almak üzere hangi kaynak ya da teorik yaklaşımlardan yararlandığından söz edilir. Araştırmada ortaya çıkabilecek tema ve kavramlara vurgu yapıldıktan sonra çalışmanın pratik sonuçları ve hedef kitlesi hakkında bilgi verilir. Literatür taraması ya da teori odaklı bir makale için özet yazarken çalışmanın tüm bu bileşenleri içermesi ve bileşenlerin sunulduğu sıralamadaki gibi kullanılması önerilmektedir (Creswell, 2017).

Genellikle belli kelime sayısı kısıtı bulunan özet bölümlerinde yukarıda ifade edilen bileşenler dışında söz söylenmesi beklenmez. Metodoloji ağırlıklı veya kuramsal çalışmalar için ifade edilen bileşenlerden söz etmek bir taraftan sizden beklenen kelime kısıtı kriterini iktisatlı ve verimli kullanmanızı mümkün kılarken diğer yandan da içerik olarak nitelikli bir özet yazmanız anlamına gelir.

Akademik bir çalışmanın özet kısmını yazarken nihayetinde son olarak yapmamız gereken anahtar kelimeleri belirlemektir. Çalışma içerisinde küçük bir ayrıntı olarak görünmekle birlikte anahtar kelimeler, çalışmanın daha fazla görünür kılınması ve ilgili okuyucuya ulaşması bağlamında büyük önem taşır. Bu noktada araştırma yolculuğuna yeni başlayan araştırmacılar için birkaç öneride bulunmak yerinde olacaktır. Özellikle araştırma uygulamalı bir çalışma ise araştırmanızın metodolojik kısmını da öne çıkaran bir anahtar kelimeyi kullanmak yararlıdır. Yani süreç içinde kullandığınız desen ya da teknik bazen yöntem hatta veri analizi yapmak üzere kullandığınız bilgisayar destekli bir yazılım var ise bunları da anahtar kelimelere dahil edebilirsiniz. Çünkü bazen teorik çerçeveniz çok özgün olmasa da metodolojik olarak sıklıkla kullanılmayan bir yöntemi, deseni ya da analiz tekniğini kullanmış olduğunuz takdirde sizin araştırmanızın diğerleri için bir

örnek olma olasılığı artar. Bunun dışında araştırma sorusu bağlamında ortaya çıkan ana tema, kuram, kavram gibi özelliklerin anahtar kelime olarak belirlenmesi uygundur.

ARAŞTIRMALARDA BAŞLIK, KONU VE ARAŞTIRMA SORUSUNUN HAZIRLANMASI

Bir araştırma için hazırlanabilecek olan en uygun başlık, genellikle çalışmanın sonlarına doğru ortaya çıkmakla birlikte özellikle tez aşamasında olan öğrenciler açısından araştırma başlığı problemleri bir alandır. Çünkü Türkiye’de enstitüler genellikle öğrencilerden teze ilişkin olarak öncelikle tez başlığını talep ederler. Böylesi bir durum büyük bir handikaptır. Çünkü henüz tam anlamıyla konusu, araştırma sorusu ve evreni hakkında çok detaylı bilgi birikimine sahip olmayan öğrenci, uygun bir başlık yazmak konusunda büyük bir güçlük çeker. Muhtemelen de çalışma ilerledikçe başlık değişime uğrar. Bazen teorik çerçeve bazen metodoloji bazen de araştırma birimi çalışmanın serüveni içerisinde değişebilir. Böylesi sebeplerle aşağıdaki metinde özellikle tez yazma sürecine başlamakta olan adaylar için birkaç öneride bulunmak gerekir.

Başlığı yazma konusunda öncelikli olarak dikkat etmemiz gereken şey, nasıl bir çalışma yürüttüğümüzdür. Saha araştırmasına dayalı metodolojik ağırlıklı bir araştırma mı yoksa teorik bir araştırma mı yapılmaktadır. Esasen her iki tür çalışmanın başlıklarının farklı yapılandırılması gerekir.

Öncelikli olarak saha çalışmasına dayalı metodolojik araştırmaların başlık yazımı sürecinden başlayalım. Bu tür çalışmalarda başlığın iki bölümden oluşturulabileceği tavsiye edilir (Creswell & Plano Clark, 2018). Başlığın ilk kısmında araştırmanın teorik çerçevesi, konusu ya da epistemolojik yaklaşımına dair özet bir ifade yer alması uygundur. İkinci kısımda mutlaka kullanılmış olan metodolojiye ilişkin bir ifade yer almalıdır. Böylesi hazırlanmış olan bir başlık, çalışmanın hem kuramsal hem de yöntem bilimsel olarak görünür kılınmasına katkı sağlar. Ancak araştırma sürecine yeni başlamış olan araştırmacılar özellikle başlığın ikinci kısmında yer alan metodolojik yöntemi yazarken dikkatli olmalıdırlar. Çünkü Türkçe metinler ya da Türkçeye çevrilmiş olan yazılarda genellikle büyük bir hata ortaya çıkar. Metodolojik yönelim belirtilirken genellikle “... üzerine nicel/nitel/karma yöntem araştırması” biçiminde bir kullanım tercih edilir. Oysa bu kullanım oldukça yanlıştır. Tek bir nitel, nicel ve karma yöntem olmadığınca göre ve yöntemler içerisinde kullanılan farklı desenler sebebi ile metodoloji kavramını da çoğul kullanmak uygundur. Dolayısıyla “... üzerine yürütülen nicel/nitel/karma yöntemLER ifadesini kullanmak uygundur.² Küçük ve teknik bir ayırım olarak görünen bu yapılanmanın, metodolojik birikim ve kullanımı

² Bakınız: Toraman, S. (2021). Karma Yöntemler Araştırması: Kısa Tarihi, Tanımı, Bakış Açıları ve Temel Kavramlar. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3 (1), 1-29.

açısından büyük anlamı vardır. Diğer yandan özellikle nicel metodoloji ile yürütülen çalışmalarda bağımlı ve bağımsız değişkeni ve bunlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir ifadeyi başlıkta kullanmak sıklıkla karşılaşılan bir durumdur (Field & Hole, 2019).

Saha çalışmasına dayalı metodolojik araştırmaların başlığı açısından dikkat etmemiz gereken diğer önemli bir husus ise araştırma etiğine ilişkindir. Özellikle de nitel ve karma araştırmalarda araştırma biriminin (evrenin) doğrudan adının başlıkta geçmesi oldukça alışıldık bir durumdur. Ancak son birkaç yıldır uluslararası literatürde özellikle de nitel ve karma yöntemler bağlamında araştırma biriminin hele ki başlıkta doğrudan ifade edilmesi, araştırma gizliliği, mahremiyet ve araştırma etiği açısından sakıncalı bulunmaktadır (Miller vd, 2012). Elbette ki bu konu tartışmalıdır. Gerekli izinler (etik kurul ve araştırma biriminin izni) alındıktan sonra bu durum sorun olmayabilir. Ancak özellikle kimliği, kültürü ve yaşam tecrübeleri konusunda kendilerini görünür kılmak istemeyen küçük gruplar ya da resmi örgütler (okullar, üniversiteler, hastaneler vb.) açısından doğrudan ifşa süreci bilimsel etik yaklaşımlar ve kurumlar açısından çeşitli sorunlar doğurabilir. Ya da katılımcılar böylesi bir ifşa süreci bağlamında yeterince açık ve özgür bir biçimde düşüncelerini ifade edemeyebilirler. Dolayısıyla bu güncel tartışmanın da mutlaka dikkate alınması gerekir.

Gelelim teorik/kuramsal olarak yapılandırılmış olan çalışmaların başlıklandırılmasına. Bu tür çalışmalarda öncelikli olarak birden fazla taslak yazmak ve her birine en az bir ilginç ve dikkat çekici unsur yerleştirmek, tavsiye edilir (Creswell, 2019, s. 22). Bunun dışında iyi bir başlık yazmak üzere çeşitli metodolojist ve araştırmacıların da birtakım önerilerde buldukları bilinir. Bunlar, başlığın çok uzun olmaması(maksimum on kelime) kelime tekrarına yer verilmemesi, genellikle iki bölüm şeklinde yapılandırılması, konu-bağlam hakkında bilgilendirici olması ve özgün olması biçiminde özetlenebilir (Creswell, 2017; 2019; Silverman, 2021).

Araştırma konusuna dair karar vermek ise gerçekte hem iyi bildiğimiz bir mesele hem de aynı zamanda boğulduğumuz engin bir denizdir. Elbette ki çalışacağımız konu bize gökten zembille inmez. Araştırma konusu seçerken daima literatürü taramak kaçınılmazdır. Henüz araştırmaya başlamadan önce karar vermemiz gereken bir meseledir. Bilimsel merakımızın bize konuyu belirleme konusunda en büyük rehber olduğunu söyleyebiliriz. Ancak sadece merak ettiklerimiz üzerine bir araştırma yapmak çoğu kez mümkün olmayabilir. Sosyal bilimlerde araştırmacılar etik gerekçeler dolayısıyla merak edilen tüm konuları araştırabilme olanağından yoksundurlar. Çünkü bu noktada araştırmacıları engelleyen ya da kısıtlayan bir takım etik, entelektüel, zamansal, sosyo-ekonomik ve politik koşullar mevcuttur. Ortaya çıkan bu nedenler dolayısıyla araştırma konusu seçerken araştırmacıların daha ihtiyatlı davranması gerekebilir. O halde bizi kuşatan kısıtlar üzerine biraz düşünelim: Öncelikle “Ele aldığımız konu

araştırılabilir nitelikte midir?" sorusuna yanıt vermek gerekir. Yani sahip olduğum akademik veya entelektüel yeterliliğim ile ben bu konuda belli bir zaman diliminde kendimi yetiştirebilir miyim? ya da gerçekçi olarak baktığımızda araştırma konusunun evreni içerisinde yer alan katılımcılara erişme şansım var mı? Seçtiğim konuda bilgi toplamak için yeterince kaynağa yani literatüre erişim olanağım var mı? İlgili literatürü taramak için benim sahip olduğum yetenek, bilgi ve tecrübelerimin (yabancı dil bilgisi, yazılım ve bilgisayar destekli program kullanma vb). yetkinliği yeterli midir? Ayrıca yaptığım çalışma şayet bir tez araştırması ise danışmanımın bu konudaki uzmanlığı, bilgisi, zamanı ve desteğine ne kadar ihtiyacım var? Soruları araştırmacı tarafından ciddiyetle cevaplandırılmalıdır. Genellikle tez çalışmalarında üniversitelerin sahip olduğu yoğun öğrenci sayısı ve bürokratik işleyiş dolayısıyla atanmış olan danışmanımın benim çalışma konum hakkındaki bilgi ve tecrübesi büyük önem taşır. Diğer yandan entelektüel bir zemin dışında da danışman ile kuracağım hoca-öğrenci ilişkisinde kendimi yeterince ifade etme ve danışmanımdan yeterince destek alma koşullarım nelerdir? Çalışmadan elde edilen ürünler göz önüne alındığında ise araştırma bittiği takdirde alana/literatüre ya da daha iddialı bir biçimde sosyal bir politikanın oluşturulmasına bir katkı sağlama ihtimal ya da potansiyeli de göz önünde bulundurulmalıdır. Yürütülen çalışmanın hedef kitlesinin kimlerden oluştuğu da dikkat etmemiz gereken diğer önemli bir etkidir. Şüphesiz ki araştırma konusunun seçimi bağlamında araştırmacının sahip olduğu birtakım gündelik-rutin sınırlılıklardan da söz etmek gerekir. Özellikle de tez çalışmaları belli tarihler içerisinde tamamlanmak durumunda olduğu için konu ve zamansallık etütlerinin iyi yapılması gerekir. Birim zamanda çok ilginç ve dikkat çekici olmasına rağmen boyumuzu aşan bir çalışmanın sorumluluğunu üstlenmek, gerçekçi değildir. Diğer yandan insan kaynağı, araştırma dışındaki yaşantımızda üstlendiğimiz sorumluluklar, finansal kısıtlar, danışmanın yeterli ve desteği gibi çeşitli pratik faktörlerin gündeme getirdiği kısıtları da mutlaka dikkate almak gerekir.

Öğrencilerin araştırma projesi ya da tez yazarken konu seçme konusunda yaşadıkları en büyük problemlerden bir tanesi de genellikle çok geniş bir konu üzerinden hareket etmeye çalışmalarıdır. Oysa araştırmalar belli bir zaman sonunda bitirilmek konumunda olduğuna göre çok geniş bir konu seçmek yerine daha küçük, sınırları belli olan ve spesifik bir alanda hareket etmek daha makuldür. Dolayısıyla ilgilendiğiniz temel alandan genel bir konuya, bu genel konudan spesifik bir tartışmaya ve odaklanılmış bu spesifik alandan araştırma sorularına en son noktada da bu soruların öneminin farkında olmaya doğru ilerleyen bir araştırma yolculuğu, bizi ve okuyucuları oldukça tatmin edecektir (Booth vd. 2018).

Tezler ve araştırma projeleri açısından bence sorunlu alanlardan bir tanesi de araştırmaya uygun problemlerin kaleme alınması ya da araştırmayı yürütme ve başlama gerekçelerimizi bilimsel olarak sorunsallaştırmamızdır. Araştırma yürütme ve yazma konusunda kısmen daha az deneyim ve tecrübeye sahip kişiler,

araştırmanın sorularını formüle etme konusunda çeşitli güçlükler yaşayabilirler. Öyle ki, pek çok genç araştırmacının araştırma sorusu konusundan bile bihaber oldukları söylenebilir. Çoğu zaman teorik bir çalışma yürütmeyi hedeflemiş olanlar araştırma sorusu yazmaları gerektiğini bile düşünmezler. Sanki araştırma sorularını kaleme almak, yalnızca metodolojik çalışmaların alanı gibi ele alınır. Oysa ister metodolojik ağırlıklı bir çalışma yapın ister teorik bir çalışma olsun fark etmeksizin iyi bir çalışmanın iyi formüle edilmiş araştırma soruları ile başladığını göz önünde bulundurmak gerekir. Hatta yürüttüğümüz çalışmanın araştırma sorularına verilen bir yanıt olarak ele alınması gerekir. Dolayısıyla araştırma sorularını belirlemeden yapılan bir çalışma, kanımca anlamsızdır.

Araştırma sorusu ile ilgili olarak ise literatürde farklı kullanımlara tanıklık ederiz. Kimi zaman araştırma problemi kimi zaman da araştırma gerekçesi olarak kendisine karşılık bulur. Nihayetinde oldukça temel bir meseledir. “Ben bu araştırmayı neden yapıyorum, neyi ortaya koymayı hedefliyorum?” Böylesi sorulardan yola çıkarak araştırma probleminin işlevi üzerinde çalışılacak konu için gerekçe sağlamak olarak ifade ederiz (Creswell, 2016).

Araştırma sorusu yazma meselesine teknik olarak baktığımızda ise genel olarak çalışmanın başında bir veya iki temel soru yazmak hedeflenir. Peki, bu soruların kaynağı nedir? Temelde kişisel ve bilimsel merakımızdan beslenmesine rağmen araştırma sorularının temellendirildiği bazı dayanak noktaları vardır. Örneğin, araştırmacının kişisel deneyimi, literatürden çıkarım yapmak, güncel toplumsal meseleleri sorunsallaştırmak ve pratik sorun ve ihtiyaçlardan hareket etmek biçiminde sıralanabilir (Balcı, 2010). Bu sorular çalışmadaki merkezi olgunun ya da kavramın açıklanmasını talep eden geniş sorulardır. Sonrasında ise bu ana soruları detaylandıran alt problemleri formüle etmek gerekir. Ancak soruları hazırlarken dikkat edilmesi gereken birtakım yöntem bilimsel ilkeler vardır. Bunlar, temel araştırma sorusu ile araştırmanın spesifik stratejisi arasında bağlantı kurmak, tek bir kavram ya da fenomen üzerine odaklanmamak ve keşfedici nitelikte soru hazırlamaktır. Diğer yandan daha pratik olarak yerleşik etik kurallara uygun olmak, alanda yenilik, yöntem ve tekniklerde yeterlilik, zaman ve olanak kısıtı gibi çeşitli kriterleri de dikkate almak gerekir (Karasar, 2011, ss. 56-57).

Araştırma sorusunun formüle edilmesi konusunda sosyal bilimler alanında yaşanan diğer bir tartışmadan da söz ederek bu bölümü sonlandırmak istemekteyim. Özellikle de saha araştırmasına dayalı olarak ağırlıklı metodolojik biçimde yapılandırılmış olan çalışmalar bağlamında bir ayırım vardır. Hem nicel hem de nitel olarak kurgulanmış çalışmalar için hazırlanmış olan araştırma sorularının sonunda soru işareti(?) ile biten bir cümle kurma zorunluluğudur. Sosyal bilimler alanında ortaya çıkan çok net bir ifade ve tavır olmamakla birlikte ikili bir ayırım mevcuttur. Her iki yönetsel yaklaşım için de standart bir soru oluşturmayı tercih edenlere karşın nitel araştırmalarda bağımlı ve bağımsız değişken ilişkisinden söz edilemeyeceği ve sonuçta “anlama” temelli bir çalışma

yürütüldüğü için araştırma sorusunun sonunda soru işareti(?) olan bir cümle biçiminde yapılandırılmasından öte bir önerme cümlesi halinde sunulması gerektiğini savunan görüş vardır. Literatürde burada söz ettiğimiz mesele spesifik olarak çok kısıtlı bir biçimde tartışılır. Ancak yorumsamacı temelde, anlamaya dayalı yürütülen bir çalışmanın temel kurgusu da bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişki zincirine dayanmadığı gibi yanıtlanması gereken net bir sorudan da söz etmek olanaklı değildir. Anlaşılması, açıklanması ve yorumlanması gereken bir süreç söz konusu olduğuna göre araştırma sorusunun anlamaya yönelik bir önerme biçiminde kaleme alınması daha mantıklıdır. Bu konuda açıklayıcı bir örnek vermek gerekir. Nicel bir araştırmada, erken evlenme(bağımsız değişken) ile boşanma(bağımlı değişken) arasındaki ilişkiyi ortaya koymak üzere yapılan bir çalışmanın araştırma sorusu “Kişilerin evlilik yaşıyla boşanma arasındaki ilişki nedir?” biçiminde formüle edilebilir. Aynı konu üzerine nitel bir çalışma yapılandığındaki buradaki amaç herhangi bir bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koymak değildir; asıl amaç derinlemesine anlama ve ilişkiselliği ortaya koymaktır. Bu sebeple hazırlanan nitel araştırma sorusu da “Kişilerin boşanma deneyimlerinde yaşın etkisi” biçiminde oluşturulabilir.

Bu bölümün gelinen son aşamasında araştırmacılar için araştırma konu ve sorusunun önemini bir kez daha hatırlatarak noktayı koyalım. Konu ve soru bizlere hazır olarak sunulmaz. Ve araştırma konu ve sorusu bir çalışmanın tasarımı açısından önemli başlangıç unsurlardır. Tekrar etmekte fayda vardır ki, araştırma konusu, sorusu ve birimi iyi yapılandırılmış olan bir çalışma, kendi bilimsel yolunu çizebilme, metodolojik ilkeleri kendiliğinden inşa edebilme potansiyeline sahiptir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bilimsel bir araştırma yürütmek ve bu çalışmayı bilimsel ilkeler bağlamında tasarlamak, kimi zaman zorlayıcı ya da karmaşık alanlar olarak algılanabilir. Özellikle araştırma pratikleri henüz tam anlamıyla kendini gösterememiş deneyimsiz araştırmacı adayları açısından durum bir hayli zordur. Bir araştırma projesi veya tezi tasarlamak ve kaleme almak, belli bir beceri, deneyim, akademik ve entelektüel zemin gerektirmektedir. Öğrenciler bu tecrübeleri ve bilgi birikimlerini elde etmek konusunda yeterince motivasyona sahip değillerse ya da danışmanları tarafında desteklenemedikleri durumlarda ortaya oldukça müphem bir durum çıkar. Bir tez yazmak, gazete köşesinde bir makale yazmak ya da seçim anketleri yürütmekten oldukça farklı bilgi ve donanım gerektirmektedir. Zaten bilimsel bilgiyi de diğer bilgi türlerinden ayırt eden en önemli faktör, elde edilen verilerin bilimsel yöntem, teknik ve etik ilkelere bağlı olarak üretilmesidir.

Elinizdeki bu çalışmada her ne kadar bilimsel bir araştırma yürütmek üzere dikkat edilmesi gereken birtakım başlıklardan söz edilmesine rağmen çalışma oldukça eksiktir. Araştırma projeleri açısından literatür taraması yaparken dikkat

edilmesi gereken unsurlar ve literatür kaynakları konusunda kullanabileceğimiz birkaç referans yazılım (mendeley, citavi, zotero vb.) takip sistemi ve genel olarak bir metodolojik yöntem olarak nicel, nitel ve karma araştırmalarda izleyebileceğimiz yollar hakkında da ciddi bir tartışmaya ihtiyaç vardır. Nihayetinde sosyal bilimsel bir çalışmanın “sonuç ve değerlendirme” bölümünün yazımı konusunda izlememiz gereken yollar ve bu bölümün bileşenleri hakkında da net bir açıklanma ihtiyacı vardır. Dolayısıyla böylesi bir gerekçeden de yola çıkarak bu çalışmanın sınırlarını kısaca bilim felsefesi tartışması, araştırma başlık, konu ve araştırma sorusu ile özet yazımı bağlamında sınırlandırarak diğer tartışma alanlarını başka bir makalenin konusu olarak gelecek bir zamana devrederek metnimi sonlandırmak gerekir.

Yazar Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup, yazar katkısı yüzde yüzdür. Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alatas, S. F. (2016). *Sosyal bilimlerde alternatif söylemler: avrupamerkezciliğe cevaplar*. A. Bölükbaşı, (Çev.), İstanbul: Matbu Yayınları.
- Baert, P. (2017). *Sosyal bilimler felsefesi & Pragmatizme doğru*. Ü. Tatlıcan, (Çev.), İstanbul: Küre Yayınları.
- Balcı, A. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*, Ankara: Pegem Akademi.
- Becker, H. S. (2021). *Sosyal bilimcilerin yazma çilesi: yazımın sosyal organizasyonu kuramı*. Ş. Geniş, (Çev.), Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Booth, W. C., Williams, J. M. & Colomb, G. G. (2018). *Araştırma sanatı*. N. Kayaalp, (Çev.), İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Craib, I. & Benton, T. (2008). *Sosyal bilim felsefesi: toplumsal düşüncenin temelleri*. Ü. Tatlıcan, & B. Binay, (Çev.), Bursa: Sentez Yayınları.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, L.V. (2018). *Designing and conducting mixed methods* (3th Edition), California: Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. M. Bütün, & S. B. Demir, (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni. nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları*. S.B.Demir, (Çev.Edt.), Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2019). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri*, H. Özcan, (Çev.), Ankara: Anı Yayınları.

Crotty, M., (1998). Introduction: the research process. In M. Crotty (Au.) *The foundations of social research: meaning and perspective in the research process* (pp. 1-17).

Della Porta, D. & Keating, M. (2019). *Sosyal bilimlerde yaklaşımlar ve metodolojiler*. S. Gürses, (Çev.), Ankara: Küre Yayınları.

Field, A. & H, G. (2019). *Araştırma nasıl tasarlanır ve raporlaştırılır*. A. Özer, (Çev.), Ankara: Anı Yayıncılık.

Goertz, G. & Mahoney, J. (2012). *Concepts and measurement: ontology and epistemology*. social science Information. 51 (2). 205-216.

Grünberg, T. (2019). *Epistemik mantık üzerine*, Ş. Öztürk, (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Harding, S. (1987). *Feminism and methodology*, Milton Keynes. Open University Press.

Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*, S. Turan, (Çev.), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Miller, T., Brich, M., Mauthener M., & Jessop J. (2012). *Ethics in qualitative research*. California: Sage Publications.

Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nicel ve nitel yaklaşımlar*, Ö. Akkaya, (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Punch, K. (2020). *Sosyal araştırmalara giriş*. Z. Akyüz, D. Bayrak, H.B.Arslan, (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Silverman, D. (2021). *Nitel verileri yorumlama*. Ç.E. Erkan Dinç (Çev.), Ankara: Pegem Akademi.

Tanesini, A. (2012). *Feminist epistemolojilere giriş*. İstanbul: Sentez Yayınları.

Toraman, S. (2021). Karma yöntemler araştırması: kısa tarihi, tanımı, bakış açıları ve temel kavramlar. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3 (1), 1-29.

www. radianceresearchresources.com. Erişim Tarihi: 01.05.2022.